

Горай Олег Станіславович

Кандидат економічних наук, доцент, докторант

Інститут держави і права імені В. М. Корецького

НАН України (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-2181-7306>

e-mail: gorai.zt@gmail.com

КОАЛІЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ПАРТІЙНОЇ АТОМІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Резюме

Здійснено комплексний аналіз партійних коаліцій як інструменту подолання атомізованості та фрагментації партійної системи України через механізми консолідації електоральної підтримки та інституціоналізації міжпартійної взаємодії. Охарактеризовано природу атомізації української партійної системи та прослідковано історичний досвід формування партійних блоків. Виявлено, що українська партійна система характеризується високим рівнем атомізації через низьку інституціоналізацію партій, електоральну волатильність, персоналізацію політики та олігархічний вплив. Встановлено, що партійні коаліції в Україні формувалися переважно як інструментальні передвиборні альянси без тривалої програмної інтеграції. З'ясовані ключові чинники нестабільності українських блоків: домінування лідера над партнерами, відсутність чітких коаліційних угод, конфлікти довкола розподілу ресурсів. Виявлені чинники успішності та провалу коаліційних стратегій. На цій основі зроблено оцінку потенціалу партійних коаліцій для структурування політичного простору. Визначено перспективи використання партійних коаліцій для консолідації партійної системи в післявоєнний період. Охарактеризовано інституційні передумови успішного блокування політичних партій (чіткі правові рамки, механізми коаліційної дисципліни, культура компромісу та ін.). У висновках зазначено, що передумовами успішного функціонування партійних коаліцій здатні слугувати: реформа виборчого законодавства, механізми коаліційної дисципліни, прозорість партійного фінансування, стимулювання розвитку партійних організацій, інституціоналізація міжпартійних консультацій,

інтеграція у європейські партійні федерації. Воєнний досвід та виконання умов, пов'язаних з європейською інтеграцією у майбутньому посприяють консолідації партійної системи.

Ключові слова: партійна коаліція; атомізація партійної системи; фрагментація партійної системи; блок політичних партій; партійно-політична консолідація; електоральний альянс; інституціоналізація політичних партій; персоналізація політики; європейська інтеграція; політична стабільність; російська агресія; післявоєнна відбудова.

Вступ

Українська партійна система з моменту здобуття національної незалежності демонструє парадоксальну траєкторію розвитку. За формальними ознаками багатопартійності (близько 370 зареєстрованих партій станом на 2026 рік) вона залишається глибоко атомізованою, позбавленою стійких структур та передбачуваних моделей політичної конкуренції. Атомізація проявляється у надзвичайно високій електоральній мінливості, слабкій інституціоналізації партійних організацій як «електоральних машин» лідерів. Така специфіка функціонування партійної системи значною мірою пов'язана «з розмитістю ідеологічних засад партійних програм, популістським характером партійно-політичної діяльності, домінуванням групових інтересів при розробці та здійсненні державної політики, дискредитацією деяких партійних лідерів, відсутністю політичної відповідальності за долю країни» [1, с. 5–6]. Як наслідок, наявний надзвичайно низький рівень довіри громадян до політичних партій.

Вищезазначена система ускладнює формування стабільних урядових більшостей, знижує якість представництва інтересів, створює простір для популізму та олігархічного впливу. Політична конкуренція перетворюється на змагання персоналізованих проєктів, де програми відступають перед медійним іміджем лідерів. Партійні коаліції теоретично можуть подолати атомізацію через консолідацію електоральної підтримки та формування програмних платформ. Український досвід від «Народного Руху України» 1990-х до «Європейської Солідарності» демонструє як потенціал, так і обмеження: виборчі блоки ставали інструментами електоральної мобілізації, проте рідко трансформувалися у стабільні альянси. Партійні коаліції формувалися як тактичні передвиборчі об'єднання для подолання бар'єрів, а не заради програмної інтеграції. Домінування лідера, відсутність коаліційних угод, конфлікти довкола мандатів перетворювали блоки на нестабільні конструкції.

Проблема дослідження полягає у тому, що, попри численні спроби формування партійних блоків в Україні протягом трьох десятиліть незалежності, жодна коаліція не спромоглася виконати консолідуючу функцію та подолати системну атомізацію партійного простору. Залишається

нез'ясованим, чому всі українські партійні блоки систематично зазнавали невдач, які структурні чинники блокують трансформацію тимчасових електоральних альянсів у стабільні програмні коаліції та за яких інституційних умов партійні коаліції можуть стати ефективним механізмом деатомізації партійної системи. Актуальність цього питання посилюється перспективою післявоєнної відбудови, коли Україна потребуватиме функціональної партійної системи для забезпечення демократичного урядування та успішної європейської інтеграції.

Проблематика атомізації партійних систем та механізмів їх консолідації активно досліджується в сучасній політичній науці. Класичні роботи з цього питання заклали теоретичний фундамент для розуміння процесів структурування політичного простору. Йдеться про праці таких відомих дослідників, як К. фон Байме, С. Гантінгтон, А. Грижмала-Буссе, Р. Далтон, Р. Інглеарт, Ф. Карата-Мурта, Г. Кітчелт, С. Мейнворінг, П. Мейр, М. Педерсен, Дж. Сарторі, Т. Скаллі. Вітчизняна політологія також накопичила значний доробок у дослідженні української партійної системи та її фрагментації. Особливо слід відзначити здобутки таких авторів, як В. Горбатенко, Г. Зеленько, М. Кармазіна, В. Кафарський, І. Кресіна, В. Кулик, В. Лебедюк, В. Литвин, А. Матвієко, О. Нікогос'ян, Ю. Остапець, А. Романюк, В. Тисячний, Ю. Шведа, Ю. Якименко.

Попри значний науковий доробок у дослідженні української партійної системи та коаліційних процесів, низка критичних аспектів залишається поза увагою дослідників. Відсутній комплексний аналіз партійних коаліцій як механізму подолання системної атомізації. Дослідники вивчають окремі виборчі блоки та парламентські коаліції, але ігнорують їхній потенціал для структурної трансформації партійної системи. Не визначено роль позапартійних акторів (олігархічних груп, медіа) у формуванні та розпаді партійних коаліцій. Не вивчено вплив воєнного періоду на трансформації партійної системи та можливості подолання фрагментації через національну консолідацію.

Виходячи із зазначеного, метою даного дослідження є комплексний аналіз партійних коаліцій як інструменту подолання атомізації української партійної системи через виявлення чинників успішності та провалу коаліційних стратегій, оцінку їхнього консолідуючого потенціалу та визначення перспектив використання партійних альянсів для структурування політичного простору. Для досягнення цієї мети сформульовано наступні завдання: охарактеризувати природу та прояви атомізації української партійної системи через призму інституціоналізації, електоральної нестабільності, персоналізації та олігархічного впливу; проаналізувати історичний досвід формування партійних блоків в Україні, виявивши періодизацію, типологію та логіку створення передвиборчих альянсів; визначити інституційні

передумови успішного функціонування партійних коаліцій як інструменту деатомізації (виборче законодавство, механізми коаліційної дисципліни, фінансування).

Методи дослідження

Застосовано системно-структурний аналіз для дослідження фрагментації партійної системи, компаративний метод для зіставлення різних періодів коаліційної активності, інституційний підхід для аналізу правових рамок утворення партійних блоків, історико-генетичний метод для вивчення еволюції партійних альянсів.

Результати дослідження

Атомізована партійна система, за типологією Дж. Сарторі, — тип партійної системи, який характеризується наявністю великої кількості політичних партій, їх невеликою чисельністю, незначним впливом, переважанням позасистемних партій, формуванням уряду на позапартійній основі або на основі широкої коаліції, а також демократичним або авторитарним політичним режимом [2]. Українська партійна система упродовж трьох десятиліть незалежності демонструє стійкі характеристики, які дозволяють класифікувати її саме як атомізовану та слабо інституціоналізовану. Атомізація проявляється у кількох взаємопов'язаних аспектах, кожен з яких перешкоджає формуванню стабільних структур та передбачуваних патернів політичної конкуренції.

1. Українська багатопартійність характеризується екстремально високою електоральною волатильністю (нестабільністю, непередбачуваністю). Це означає, що практично після кожних виборів партійний ландшафт кардинально змінюється: партії, які перемогли на попередніх виборах, можуть повністю зникнути, а нові політичні сили раптово здобувають парламентське представництво. Показовими є парламентські вибори 2019 року, коли до Верховної Ради увійшли п'ять партій, чотири з яких були або цілком новими політичними силами («Слуга народу», «Голос»), або суттєво трансформованими проєктами. Партія «Слуга народу», створена лише за кілька місяців до виборів, здобула конституційну більшість — феномен, майже неможливий у стабільних партійних системах. Водночас колишні парламентські фракції, такі як «Народний фронт» або Радикальна партія Олега Ляшка, повністю втратили представництво.

2. Характерною ознакою атомізації політичних партій в Україні є персоналізація політики та проєктний характер більшості українських партій. На відміну від класичних масових партій, що виникали як представники певних соціальних груп і мали розгалужену організаційну структуру, українські партії переважно є «партіями-проєктами» або «партіями-франшизами», створеними під конкретного лідера. Ці партії існують передусім

як «електоральні машини», активізуючись напередодні виборів і фактично припиняючи діяльність у міжвиборчий період. Особливо яскраво ця тенденція проявилася після 2014 року, коли партії фактично стали продовженням особистості лідера: «Блок Петра Порошенка» (згодом — «Європейська Солідарність»), партія Юлії Тимошенко, «Опозиційна платформа — За життя» Віктора Медведчука та Юрія Бойка, «Сила і Честь» Ігоря Смешка. Навіть партія «Слуга народу», попри початкову риторику про «нову політику» та партію без вождя, швидко трансформувалася у персоналізований проєкт президента Зеленського.

3. Специфічним проявом атомізації є олігархічний вплив на партійну політику, який робить партії інструментами бізнес-груп, а не представниками суспільних інтересів. Фактично до 2022 року значна частина українських партій функціонувала як політичні «фронти» фінансово-промислових груп. При цьому «відносини між представниками бізнесу та політики перетиналися з тісними зв'язками обох цих груп зі злочинним світом» [3, с. 13]. Олігархи використовували партії для захисту своїх економічних інтересів, доступу до ресурсів та лобіювання вигідного законодавства. Це призводило до того, що програмні позиції партій залишалися розмитими та змінювалися залежно від ситуативних інтересів спонсорів.

4. Українським партіям властива регіональна фрагментація електоральних преференцій, яка ускладнює формування справді загальнонаціональних партій. До 2014 року український політичний простір характеризувався глибоким розколом між Заходом та Сходом країни за мовними, ідентичнісними, геополітичними параметрами. Партії, які домінували на Заході (БЮТ, «Наша Україна», «Свобода»), мали мінімальну підтримку на Сході, і навпаки. Це унеможливлювало формування стабільних загальнонаціональних партій із збалансованою підтримкою в усіх регіонах. Революція Гідності та російська агресія суттєво трансформували цю ситуацію, гомогенізувавши політичний простір навколо проєвропейського консенсусу. Водночас регіональні відмінності не зникли повністю — вони трансформувалися у різні акценти в рамках загального проєвропейського курсу.

5. Більшість українських партій не мають реального масового членства, розгалужених регіональних структур або стабільного фінансування з членських внесків [4, р. 86–87]. Партійні осередки активізуються переважно напередодні виборів, а в міжвиборчий період їхня діяльність мінімальна. Це контрастує з європейськими партіями, які мають мільйони членів, стабільні джерела фінансування та постійно функціонуючі організаційні структури.

6. Для українських партій характерна відсутність чітких ідеологічних розмежувань та програмної конкуренції. Замість змагання програмних

платформ українські вибори часто перетворювалися на конкуренцію персональних брендів та популістських обіцянок. Відповідно й «дискурс щодо влади й політикуму дедалі більшою мірою зосереджується на чільних особах як своєрідних знаменитостях, а не на організаціях чи інституціях, що їх вони представляють» [5, с. 559]. Партії легко змінюють свої програмні позиції залежно від кон'юнктури, що робить неможливим формування стабільних ідеологічних «родин» на кшталт європейських соціал-демократів, консерваторів, лібералів чи зелених.

Виходячи з цього аналізу, маємо підстави стверджувати, що українська партійна система демонструє ознаки глибокої структурної атомізації, яка перешкоджає виконанню партіями їхніх ключових функцій: агрегації суспільних інтересів, структурування політичної конкуренції, забезпечення зв'язку між громадянами та державою, формування стабільних урядових більшостей. За таких умов партійні коаліції теоретично могли б виступати механізмом часткового подолання атомізації через консолідацію фрагментованого політичного простору. Практика створення партійних коаліцій та виборчих блоків супроводжує українську багатопартійність від моменту перших конкурентних виборів. Аналіз цього досвіду дозволяє виокремити кілька ключових випадків, кожен з яких ілюструє специфічну логіку коаліційної взаємодії та причини провалу консолідаційних зусиль.

«Наша Україна» (2002–2007): домінантна коаліція та її розпад. Виборчий блок «Наша Україна» був сформований у 2002 році як широка коаліція правоцентристських та націоналістичних партій навколо Віктора Ющенка. До складу блоку увійшли понад десять партій різної ідеологічної спрямованості — від ліберальних до консервативно-націоналістичних, об'єднаних переважно опозиційністю до режиму Леоніда Кучми та особистою популярністю Ющенка. Блок продемонстрував значний електоральний успіх на парламентських виборах 2002 року, здобувши 23,57% голосів і ставши другою за величиною фракцією у Верховній Раді. Водночас внутрішня структура блоку була глибоко асиметричною: партія «Наша Україна» домінувала, тоді як молодші партнери (Народний Рух України, Український народний Рух, Конгрес українських націоналістів та ін.) мали підлеглий статус. Причини провалу консолідаційної функції «Нашої України» були комплексними: домінування лідера (Ющенко контролював блок автократично, що викликало невдоволення партнерів), ідеологічна гетерогенність (об'єднання ліберальних, консервативних та націоналістичних сил виявилось нестабільним після зникнення зовнішнього «ворога»), конфлікт із БЮТ (особиста ворожнеча між Ющенком та Тимошенко роз'єднувала демократичний табір), відсутність програмної інтеграції (блок існував як електоральний альянс без спільної довгострокової програми). Уже на прикладі «Нашої України» постало вочевидь: «На практиці

блоки являли собою об'єднання, де політичні партії намагалися поєднати суму своїх низьких рейтингів або ж, використовуючи високий рейтинг окремих політиків чи адмінресурс, провести своїх кандидатів у депутати до парламенту» [6, с. 147].

Блок Юлії Тимошенко (2001–2014): персоналізована коаліція. БЮТ був створений у 2001 році як об'єднання партії «Батьківщина» та кількох менших політичних сил навколо харизматичного лідера Юлії Тимошенко. На відміну від «Нашої України», коаліція від самого початку будувалася як жорстко централізована структура з домінуванням єдиного лідера. Блок демонстрував вражаючу електоральну стабільність протягом трьох виборчих циклів (2002, 2006, 2007), здобуваючи від 22% до 31% голосів. Водночас ця стабільність досягалася через авторитарний стиль керівництва Тимошенко, який стримував, але не усував внутрішніх суперечностей. Після ув'язнення Тимошенко у 2011 році та її поразки на президентських виборах 2010 року електоральна привабливість блоку почала слабшати. Консолідаційний ефект БЮТ був обмеженим: стабільність через авторитаризм (єдність забезпечувалась жорстким контролем, а не програмною інтеграцією), відсутність організаційної автономії (молодші партнери були повністю поглинені «Батьківщиною»), залежність від лідера (криза Тимошенко автоматично означала кризу всього блоку), електоральна, а не програмна консолідація (блок об'єднував виборців довкола харизми лідера, а не довкола ідеологічної платформи).

«Європейська коаліція» (2014–2016): надлишкова коаліція та її криза. Після Революції Гідності та парламентських виборів 2014 року була сформована найширша коаліція в історії незалежної України — «Європейська коаліція», яка об'єднала п'ять партій: «Блок Петра Порошенка», «Народний фронт», «Самопоміч», Радикальну партію Олега Ляшка та «Батьківщину». Коаліційна угода Верховної Ради України VIII скликання від 21.11.2014. Офіційний вісник України. 2014. № 96. Коаліція контролювала конституційну більшість у парламенті (302 з 423 депутатів) та теоретично мала всі ресурси для проведення системних реформ. Однак, до 2019 року фактично залишилася лише співпраця між БПП та «Народним фронтом», яка також була нестабільною. Причини провалу «Європейської коаліції» як консолідуючого механізму: надлишковість (зайва кількість учасників ускладнювала координацію), програмні розбіжності (відсутність консенсусу щодо темпів реформ), олігархічний вплив (залежність провідних партій від бізнес-груп), електоральна конкуренція (наближення місцевих виборів 2015 року стимулювало диференціацію замість консолідації).

«Опозиційний блок» (2014–2019): регіональна коаліція. «Опозиційний блок» був створений у 2014 році як об'єднання частини колишніх «регіоналів», які залишилися в Україні після втечі Віктора

Януковича. Блок позиціонував себе як представника інтересів російськомовного населення Півдня та Сходу України, виступаючи проти воєнного вирішення конфлікту на Донбасі та за економічне співробітництво з Росією. На парламентських виборах 2014 року блок здобув 9,43% голосів, посівши четверте місце. Водночас регіональна база підтримки була вкрай вузькою — переважно Донецька, Луганська, Харківська, Одеська області. На Заході та в Центрі України блок мав мінімальну підтримку. Внутрішня структура «Опозиційного блоку» була нестабільною через конфлікти між різними фракціями колишніх «регіоналів» та їхніми олігархічними спонсорами. Зрештою, діяльність цього блоку значною мірою була пов'язана зі способом блокування, який теоретики визначають як «створення різноманітних інформаційних шумів, які заважають аудиторії сконцентрувати увагу на небажаній інформації» [7, с. 39]. Таку технологію в даному випадку можна кваліфікувати в термінах «фальшива театралізація» і «відповзання». Консолідаційний ефект «Опозиційного блоку» був негативним: регіональна фрагментація (блок поглиблював, а не долав регіональні розмежування), ідеологічна маргіналізація (після 2014 року проросійська платформа втрачала легітимність), внутрішня нестабільність (конфлікти олігархічних груп руйнували єдність), відсутність програмної альтернативи (блок існував як опозиція до «помаранчевих», а не як самостійний проєкт).

«Слуга народу» (2019–2024): феномен монобільшості. Парламентські вибори 2019 року створили унікальну ситуацію, коли партія «Слуга народу», створена за кілька місяців до виборів, здобула самостійну більшість — 254 з 424 мандатів (43,16% у партійному списку). Це означало відсутність потреби у формальній коаліції, що парадоксально було як перевагою (не потрібні компроміси з партнерами), так і недоліком (відсутність механізмів контролю та балансу). Консолідаційний ефект «Слуги народу»: монобільшість замість коаліції (відсутність потреби у партнерах блокувала коаліційну динаміку), персоналізація замість інституціоналізації (партія існувала як продовження президента), електоральна волатильність (феноменальний успіх 2019 року не гарантує стабільності у майбутньому), відсутність програмної інтеграції (партія об'єднувала виборців навколо анти-істеблїшментного меседжу, а не ідеології). Маючи шанс для модернізації партійної системи, «Слуга народу» призвела до девіації політичної системи. Як наслідок, у найближчому майбутньому на країну чекатимуть або «повний перехід до президентської форми правління з сильним Головою держави», або ж ситуація сприятиме «зменшенню впливу Президента України через трансформацію форми правління до парламентської республіки» [8, с. 56].

Аналіз досвіду українських партійних коаліцій дозволяє виокремити системні причини їхніх невдач у виконанні консолідуючої функції та подоланні партійної атомізації. Деякі дослідники небезпідставно вважають, що класична атомізована партійна система була властивою лише для періоду 1990–1998 рр. Її подальші характеристики: «II — система крайнього плюралізму (1998–2005); III — система обмеженого плюралізму (2006–2010); IV — система крайнього плюралізму з елементами домінування (2010–2014); V — система обмеженого плюралізму (з 2014 року дотепер)» [9, с. 415]. Однак, говорити про остаточне подолання атомізації, на нашу думку, зарано. Їй не останню роль у цьому належить невдачам коаліційних стратегій політичних партій України.

Усі українські блоки формувалися як тактичні електоральні альянси для подолання виборчих бар'єрів, концентрації ресурсів або консолідації протестного електорату, без жодної довгострокової програми інтеграції партійних структур у єдину стабільну організацію. Це переважання інструментального підходу над стратегічним унеможлиблювало перетворення блоків на щось більше, ніж тимчасові альянси заради електоральної вигоди. Таку ситуаційність посилювала домінуюча роль персоналізації над інституціоналізацією. Більшість блоків будувалися навколо харизматичних лідерів (Ющенко, Тимошенко, Порошенко, Зеленський), а не навколо програмних платформ, що робило блоки залежними від долі лідера та унеможлиблювало трансформацію у самостійні інституціоналізовані структури.

Внутрішню нестабільність блоків поглиблювала асиметричність відносин між партнерами. У більшості випадків домінувала одна «велика» партія або лідер, тоді як молодші партнери мали підпорядковане становище. Це породжувало постійні конфлікти довкола розподілу мандатів, посад та ресурсів, які підживляли будь-які спроби довгострокової кооперації. Проблему посилювала відсутність інституціоналізованих механізмів координації. Українські блоки рідко мали детальні письмові коаліційні угоди, процедури розв'язання конфліктів або санкції за порушення домовленостей. Все трималося на особистих відносинах лідерів, що робило альянси вкрай крихкими. Додатковим дестабілізуючим чинником виступав олігархічний вплив на партійні рішення. Залежність партій від приватних спонсорів означала, що будь-які зміни у розкладі сил між фінансово-промисловими групами автоматично відображалися на стабільності партійних альянсів.

Електоральна волатильність та непередбачуваність результатів створювали додаткові стимули для короткострокового оппортунізму замість довгострокової кооперації. Партії побоювалися, що тривала участь у коаліції може розмити їхню ідентичність та зменшити електоральну привабливість. Нарешті, відсутність культури компромісу та низький рівень довіри

між політичними елітами робили коаліційні угоди необов'язковими для виконання. Українські партійні лідери демонстрували готовність порушувати домовленості при зміні обставин, що остаточно підривало будь-який потенціал блоків для консолідації партійної системи. Маємо підстави стверджувати, що нестабільність українських партійних коаліцій є не випадковою, а системною характеристикою, зумовленою комплексом інституційних, організаційних, фінансових, електоральних та культурних факторів. Подолання цієї нестабільності вимагає не лише змін у поведінці окремих політичних акторів, а й системних інституційних реформ.

Воєнний досвід та перспектива післявоєнної відбудови створюють новий контекст для осмислення ролі партійних коаліцій у консолідації політичного простору. Кілька чинників можуть сприяти трансформації логіки коаліційної взаємодії:

- досвід національної єдності в умовах війни може стати основою для формування більш стабільної культури політичного компромісу;

- вропейська перспектива вимагає створення стабільних, інституціоналізованих партійних структур, оскільки досвід країн Центральної та Східної Європи показує, що процес підготовки до *вступу* в ЄС стимулює консолідацію партійних систем через інтеграцію у європейські партійні федерації [10, р. 318];

- післявоєнна відбудова потребуватиме широких суспільних консенсусів щодо пріоритетів розвитку, що може стимулювати формування програмних коаліцій навколо конкретних проєктів реконструкції економіки, реформування інститутів, модернізації інфраструктури;

- очікуване ослаблення олігархічного впливу на політику (внаслідок деолігархізаційного законодавства та воєнних трансформацій) може створити простір для розвитку більш автономних партійних структур, менш залежних від приватних бізнес-інтересів.

Водночас існують і серйозні ризики. Післявоєнний період може характеризуватися загостренням внутрішньополітичних конфліктів, накопичених під час війни. Питання відповідальності за втрати, розподілу тягара відбудови, міжнародних зобов'язань можуть провокувати нову хвилю фрагментації та популізму. Відповідно для реалізації консолідаційного потенціалу партійних коаліцій важливими є кілька інституційних передумов: реформування виборчого законодавства на ґрунті збалансування стимулів до консолідації (високий прохідний бар'єр, можливість створення блоків, представництва різноманітних суспільних інтересів); запровадження механізмів коаліційної дисципліни (обмеження можливості зміни фракційної приналежності, фінансові санкції за вихід із коаліції без вагомих підстав, процедури медіації внутрішньокоаліційних конфліктів); прозорість

партійного фінансування, зокрема, зменшення залежності партій від приватних спонсорів; стимулювання розбудови регіональних партійних структур, залучення членів, формування ідеологічних платформ; інституціоналізація механізмів консультацій, міжпартійного діалогу, експертних обговорень програмних питань, узгодження позицій; інтеграція у європейські партійні родини (приєднання українських партій до Європейської народної партії, Партії європейських соціалістів, Альянсу лібералів та демократів).

Висновки

Українська партійна система демонструє стійкі характеристики глибокої атомізації, що перешкоджають виконанню партіями їхніх ключових функцій та підривають якість демократичного представництва. Історичний досвід формування партійних блоків в Україні (2002-2024) демонструє системну нездатність трансформувати тимчасові електоральні альянси у стабільні консолідуючі структури. До ключових чинників нестабільності партійних коаліцій належать: інституційні (відсутність механізмів коаліційної дисципліни, вільний перехід депутатів між фракціями), організаційні (слабкість партійних структур, залежність від особистих відносин лідерів), фінансово-економічні (олігархічний вплив, конфлікти бізнес-груп), електоральні (висока волатильність, короткостроковий опортунізм), культурно-психологічні (відсутність культури компромісу, низька довіра між елітами). Ці чинники взаємно посилюють один одного, створюючи «пастку атомізації».

До системних причин «провалу» українських коаліцій належать: домінування інструментального підходу над стратегічним, персоналізація замість інституціоналізації, асиметричність відносин між партнерами, відсутність механізмів координації, олігархічний вплив, електоральна волатильність, відсутність культури компромісу. Передумовами успішного функціонування партійних коаліцій здатні слугувати: реформа виборчого законодавства, механізми коаліційної дисципліни, прозорість партійного фінансування, стимулювання розвитку партійних організацій, інституціоналізація міжпартійних консультацій, інтеграція у європейські партійні федерації. Воєнний досвід, європейська перспектива, потреба у консенсусах для відбудови, очікуване ослаблення олігархічного впливу створюють «вікно можливостей» для консолідації партійної системи. Водночас реалізація цього потенціалу вимагає системних інституційних реформ та формування культури компромісу.

Список посилань

1. Політико-правові засади трансформації партійної системи України: Монографія / Кресіна І. О. (керівник авт. кол.); Горбатенко В. П., Коваленко А. А., Лойко Л. І., Матвієнко А.

-
- С., Вітман К. М., Батанова Н. М., Кукуруз О. В., Стойко О. М., Ходаківський М. Д., Явір В. А., Якименко Ю. В., Мироненко В. П., Тарасюк В. М. / За ред. І. О. Кресіної. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. 510 с.
2. Sartori G. Parties and party systems. A framework for analysis. New York, 1976. 257 p.
 3. Matuszak S. The Oligarchic Democracy: The Influence of Business Groups on Ukrainian Politics. Warsaw: OSW, 2012. 71 p.
 4. Shveda Y., Park J. H. Ukraine's Revolution of Dignity: The Dynamics of Euromaidan. Journal of Eurasian Studies. 2016. Vol. 7. No. 1. P. 85–91.
 5. Кулик В. Дискурс українських медіа: ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ: Критика, 2010. 656 с.
 6. Кафарський В. І. Політичні партії України: конституційно-правове регулювання організації та діяльності: Монографія. Київ: Логос, 2008. 560 с.
 7. Шведа Ю. Р. Партії та вибори: енциклопедичний словник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 750 с.
 8. Тисячний В. Процес девіації політичної системи України в умовах її моноцентричності та воєнного стану. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2023. Випуск 1 (67). С. 49–58.
 9. Правова політологія. Академічний курс: підручник / авт. кол.; за ред. І. О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2021. 480 с.
 10. Vachudova M. A. Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration After Communism. Oxford: Oxford University Press, 2005. 341 p.

References

1. Political and legal foundations of the transformation of the party system of Ukraine: Monograph (2016). / Kresina I. O. (head of the author's collection); Gorbatenko V. P., Kovalenko A. A., Loiko L. I., Matvienko A. S., Vitman K. M., Batanova N. M., Kukuruz O. V., Stoiko O. M., Khodakivskyi M. D., Yavir V. A., Yakymenko Yu. V., Myronenko V. P., Tarasyuk V. M. / Ed. I. O. Kresina. Kyiv: V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. 510 p.
2. Sartori G. (1976). Parties and party systems. A framework for analysis. New York. 257 p.

3. Matuszak S. (2012). *The Oligarchic Democracy: The Influence of Business Groups on Ukrainian Politics*. Warsaw: OSW. 71 p.
4. Shveda Y., Park J. H. (2016). *Ukraine's Revolution of Dignity: The Dynamics of Euromaidan*. *Journal of Eurasian Studies*. Vol. 7. No. 1. P. 85–91.
5. Kulyk V. (2010). *Discourse of Ukrainian Media: Identities, Ideologies, Power Relations*. Kyiv: Kritika. 656 p
6. Kafarsky V. I. (2008). *Political Parties of Ukraine: Constitutional and Legal Regulation of Organization and Activity: Monograph*. Kyiv: Logos. 560 p.
7. Shveda Y. R. (2010). *Parties and Elections: Encyclopedic Dictionary*. Lviv: Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv. 750 p.
8. Tysyachny V. (2023). The process of deviation of the political system of Ukraine in the conditions of its monocentricity and martial law. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Political Science and Public Administration*. Issue 1 (67). P. 49–58.
9. *Legal Political Science. Academic Course: Textbook (2021)*. / authored by I. O. Kresina. Kyiv: V. M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine. 480 p.
10. Vachudova M. A. (2005). *Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration After Communism*. Oxford: Oxford University Press. 341 p.

Oleh Horai

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Doctoral Student

Institute of State and Law named after V. M. Koretsky

National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-2181-7306>

e-mail: gorai.zt@gmail.com

COALITION STRATEGIES FOR OVERCOMING PARTY ATOMIZATION IN UKRAINE

Abstract

A comprehensive analysis of party coalitions as a tool for overcoming the atomization and fragmentation of the Ukrainian party system through mechanisms for consolidating electoral support and institutionalizing inter-party interaction has been carried out. The nature of the atomization of the Ukrainian party system has been characterized and the historical experience of the formation of party blocs has been traced. It has been found that the Ukrainian party system is characterized by a high level of atomization due to low institutionalization of parties, electoral volatility, personalization of politics and oligarchic influence. It has been established that party coalitions in Ukraine were formed mainly as instrumental pre-election alliances without long-term programmatic integration. The key factors of the instability of Ukrainian blocs have been identified: the dominance of the leader over partners, the absence of clear coalition agreements, conflicts over the distribution of resources. The factors of success and failure of coalition strategies have been identified. On this basis, the potential of party coalitions for structuring the political space is assessed. The prospects for using party coalitions to consolidate the party system in the post-war period are determined. The institutional prerequisites for successful blocking of political parties are characterized (clear legal framework, mechanisms of coalition discipline, culture of compromise, etc.). Instead, it was found that the following prerequisites for the successful functioning of party coalitions can serve: reform of electoral legislation, mechanisms of coalition discipline, transparency of party financing, stimulation of the development of party organizations, institutionalization of inter-party consultations, integration

into European party federations. Military experience and fulfillment of conditions related to European integration will contribute to the consolidation of the party system in the future.

Keywords: party coalition; atomization of the party system; fragmentation of the party system; bloc of political parties; party-political consolidation; electoral alliance; institutionalization of political parties; personalization of politics; European integration; political stability; Russian aggression; post-war reconstruction.

Надійшла до редакції/ Received: 19.02.2026

Прорецензовано/ Revised: 10.03.2026

Прийнято до друку/ Accepted: 24.04.2026